



Upp och nervända världen Att förstå Beijing Consensus

av Alain Gresh

Washington Consensus är den sammanfattande beteckningen för den samsyn och de direktiv som de Washingtonbaserade institutionerna Internationella Valutafonden (IMF), Världsbanken och USAs finansdepartement gav utvecklingsländer med ekonomiska problem. Uttrycket Washington Consensus myntades 1989 av forskaren John Williamson för de nyliberala krav och direktiv på låntagarländerna som började tillämpas under 1980-talet, krav såsom budgetdisciplin, skattereform, liberalisering av utrikes-handeln och av utländska investeringar och privatisering av statsföretag. Även om Williamson ansåg dessa krav vara ”självlara som äppelpaj” mötte de omfattande kritik och motstånd i utvecklingsländerna.

Men världen blir allt mer multipolär, skriver Alain Gresh, chefredaktör vid Le Monde Diplomatique i denna artikel, och konstaterar att med många olika utvecklingsmodeller ifrågasätts inte längre bara västvärldens ekonomiska dominans utan också dess rätt att definiera rätt och fel. Rörelsen mot en multipolär värld, skriver han, kan ses som en möjlighet till framsteg på vägen mot en verklig universalism.

Några avslöjande nyheter dök upp i år redan innan den ekonomiska orkanen. Det finns nu fler Internet-användare i Kina än det finns i USA, och USA står för endast 25 procent av den totala trafiken på nätet, jämfört med mer än 50 procent för tio år sedan; försöken att återuppliva Doharundan inom internationella handelsförhandlingar har misslyckats, främst eftersom Indien och Kina vägrade att offra sina fattiga jordbrukare för den fria handeln; i kriget med Georgien trotsade Ryssland USAs halvhjärtade protester och försvarade sina nationella intressen i Kaukasus.

Dessa olika fakta visar på dramatiska förändringar i de internationella relationerna - främst i slutet av den absoluta dominans som västvärlden har haft sedan första halvan av 1800-talet. Den nuvarande kollapsen av det finansiella systemet kan bara försvaga väst ytterligare. ”Slutet på arrogans” var rubriken i den tyska veckotidningen Der Spiegel den 30 september, med underrubriken: ”Amerika håller på att förlora sin dominerande ekonomiska ställning.” Det är en historisk ironi att detta sker mindre än 20 år efter kollapsen av den sovjetdominerade gruppen länder, och den uppenbara triumfen för liberal ekonomisk politik.

Det är alltid farligt att göra profetior. 1983, två år innan Mikhail Gorbachev kom till makten i Kreml, förutspådde Jean-François Revel, en fransk intellektuell, att demokratier skulle falla samman inför ”den farligaste av dess yttre fiender, kommunismen, den nuvarande och kompletta modellen av totalitarism”¹ Några år senare proklamerade Francis Fukuyama ”slutet på historien” med högsta triumf för västs modell. Efter det första Gulfkriget (1990-91) ansåg många observatörer att de såg början av det amerikanska 21a århundradet. Femton år senare håller en annan consensus på att växa fram, närmare verkligheten: vi går in i en ”post-amerikansk värld”². Som vitboken om försvar och nationell säkerhet som antogs av den franska regeringen i juni 2008 säger: ”ekonomiska och strategiska initiativ är inte längre det enda bevarandet av västvärlden (främst Europa och Amerika) på det sätt som förekom så sent som 1994”³.

Kommer världen att bli multipolär? Utan tvekan kommer USA att förbli den dominerande makten i många år, och inte bara militärt. Men den kommer att behöva ta hänsyn till nya maktcentra i Beijing, Delhi, Brasilia och Moskva. Bristen på fram-

steg i WTO-förhandlingarna, återvändsgränder som den iranska nukleära krisen och de komplicerade förhandlingarna med Nordkorea, alla understryker de hur USA, även närstående till Europeiska unionen, inte längre är i stånd att föra fram sin åsikt, och behöver andra partners för att lösa kriser. Richard Haas, en tidigare högt uppsatt tjänsteman i förvaltningen under president George Bush senior, och sedan i State Department, och nu ordförande för rådet för utrikes förbindelser i New York, listar andra inflytelserika aktörer i sin beskrivning av en "icke-polär värld"⁴: International Energy Agency, Shanghai Cooperation Organization⁵, Världshälsoorganisationen och dess regionala organ, Shanghai och Sao Paulo, Al-Jazeera och CNN, milis från Hizbollah till talibanerna, narkotikakarteller, och icke-statliga organisationer (NGOs). "Dagens värld innebär en allt mer fördelad, snarare än koncentrerad makt," sammanfattar han.

Stater som trots förutsägelser har överlevt globaliseringens anstormning, vill alla ha sin plats i solen. Kina, Indien, Ryssland och Brasilien hävdar sina globala ambitioner och avvisar en internationell ordning som marginaliserar dem. Andra länder, från Iran till Sydafrika, Israel, Mexiko och Indonesien, har mer begränsade ambitioner, men försvarar fortfarande sina intressen. Ingen av dessa drivs av en global ideologi, som Sovjetunionen gjorde, och ingen utger sig vara ett alternativ till denna modell. De har alla, mer eller mindre, accepterat marknadsekonomi. Men ingen skulle överväga att äventyra sina nationella intressen. Deras huvudsakliga kamp består av att kontrollera sina sällsynta och dyra resurser, främst olja och gas, och sina jordbruksprodukter för att kunna föda sin befolkning när jordbruksproduktionen, som redan faller, hotas av den globala uppvärmningen. Deras andra prioritet är att skydda sina strategiska intressen, baserat på deras politiska vision och historia: Taiwan och Tibet för Kina, Kashmir för Indien och Pakistan, Kosovo för Serbien, och Kurdistan för Turkiet. Dessa konflikter har inte lösts inom den harmoniska globala byn, men de engagerar fler människor än tidigare, och är inte närmare en lösning.

En kort blick på en världskarta visar att majoriteten av dessa spänningar är uppbyggda kring en "krisens båge", som enligt vitboken sträcker sig från Atlanten till Indiska oceanen. Dess författare varnar för "en ny risk för att nya konflikter uppstår i Mellanöstern, Pakistan och Afghanistan. Förekomsten av (oftast illegala) kärnvapen, kemiska och biologiska vapenprogram ökar risken. Länderna i dessa regioner skaffar sig, öppet eller inte, stor militär kapacitet som bygger på robotar och avfyringsramper för dessa. Destabiliseringen av Irak, uppdelat i rivaliserande grupper, riskerar att spridas över hela Mellanöstern. Instabilitet i denna geografiska båge kan direkt eller indirekt påverka våra intressen. Europeiska länder har en militär närvaro i Tchad, Palestina, Libanon, Irak och Afghanistan. Europa och Frankrike kommer troligen att uppmanas att ingripa i denna region ännu mer i framtiden, för att förebygga och hantera kriser"⁶. Denna analys är nära besläktad med de flesta amerikan-

ska strategers, och den överordnade företrädaren vid det amerikanska utrikesdepartementet William Burns sammanfattade situationen så här: "För tio år sedan var Europa kärnan i den amerikanska utrikespolitiken ... Men nu har allt förändrats ... särskilt Mellanöstern är nu ... platsen som Europa en gång administrerade under det 20:e århundradet"⁷. Att denna region har den största delen av världens oljereserver, i en tid då priset per fat fortfarande är högt, bidrar till den strategiska betydelsen av det "Större Mellanöstern".

Detta förklarar varför de flesta västerländska trupper sedan slutet av andra världskriget finns i denna region, från Irak till Tchad, från Afghanistan till Libanon. Genom att införliva alla dessa konflikter i sitt krig mot terrorismen har USA hjälpt till att skapa ett internationellt motstånd enat endast i sitt motstånd mot USAs hegemoni. Detta motstånd kan också ses utifrån dess ekonomiska betydelse. Till skillnad från tidigare kriser (asiatiska och ryska), har den nuvarande finansiella stormen bekräftat marginaliseringen av internationella organisationer som Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken. Strax efter år 2000 beslutade Ryssland, Thailand, Argentina, Brasilien, Bolivia, Serbien och Indonesien att betala tillbaka sina IMF-skulder tidigt⁸ för att vara fria från de regler som dikteras av dessa internationella organ.

Kommer "Washington Consensus"⁹ att ersättas av "Beijing Consensus"¹⁰? Mannen som kom med denna fras, ekonomen Joshua Cooper Ramo, anser att ett land i Syd kan inta sin plats på den globala arenan genom att påvisa en vilja att förnya sig; eller genom att ta hänsyn till livskvalitet likväl som ekonomisk tillväxt, och tillhandahålla tillräckligt med jämlikhet för att undvika oro; och genom att förorda självständighet och självbestämmande och vägra att låta andra (västliga) makter tvinga på någon sin vilja.

Denna uppfattning har väckt mycket debatt¹¹ - erbjuder Kina verkligen en ny modell, när ojämlikheten där växer, och det frivilligt har anslutit sig till den globaliserade ekonomin? Analysen förklarar hur länderna i Syd för första gången sedan avkoloniseringen har möjlighet att följa sin egen politiska riktning, och finna partners, stater liksom företag, inte anpassade till den amerikanska visionen. Nya förbindelser är på väg att genomföras, vilket framgår av toppmötet mellan Kina och Afrika, eller BRIC-ländernas (Brasilien, Ryssland, Indien och Kina) utrikesministermöte i New York den 26 september. Länder kan planera sin egen utveckling utan att tvingas godta de ogynnsamma villkoren i det gamla "Washington Consensus".

Det finns en annan stor förändring som påverkar den geopolitiska arkitekturen. Den 17 april 2007 genomförde FNs säkerhetsråd för första gången ett möte om de politiska och säkerhetsmässiga konsekvenserna av den globala uppvärmningen. Detta tas nu med i den strategiska planeringen, av USA, Frankrike och Australien¹². Extrema klimatförhållanden påverkar odling av livsmedel och bidrar till epidemier. Ökningen av havsytan kommer inte bara att skapa miljontals miljöflyktingar - 150 miljoner år 2050, enligt beräkningar - utan kommer också att återuppliva tvister

över territoriella gränser, liksom att atoller och öar som försvinner påverkar ekonomiska exklusiva zoner¹³. De kraftigt stigande priserna på livsmedel hotar stabiliteten i många delar av världen.

Med multipolaritet och så många olika utvecklingsmodeller, är det inte längre bara västvärldens ekonomiska dominans som ifrågasätts, utan också dess rätt att definiera rätt och fel, att hävda internationell rätt, och att blanda sig i andra länders angelägenheter utifrån moraliska eller humanitära skäl. Den förre franske utrikesministern Hubert Védrine, har sagt att väst har förlorat sitt monopol på historien, på ”hela berättelsen”. Den världshistoria som utformades för två århundraden sedan är berättelsen om Europas uppgång och dominans. Rörelsen mot en multipolär värld kan ses som en möjlighet till framsteg på vägen mot en verklig universalism. Men den kan också skapa djup rädsla i väst - att världen blir mer hotfullt, att världen är under attack från Kina, Ryssland, islam - och att västvärlden måste inleda ett Natolett korståg mot barbarerna som vill förstöra den. Om vi inte ser upp skulle denna vision kunna bli en självuppfyllande profetia.

Noter:

1. *How Democracies Perish*, Doubleday, New York, 1984.
2. See Fareed Zakaria, *The Post-American World*, Norton, New York, 2008.
3. *Défense et Sécurité nationale. Le Livre blanc*, Odile Jacob, La Documentation Française, Paris, 2008.
4. ”The Age of Nonpolarity: What Will Follow US Dominance”, *Foreign Affairs*, New York, maj-juni 2008.
5. Upprättad 2001, SCO innefattar Kina, Ryssland och de fyra Centralasiatiska staterna Kazakstan, Kyrgyzstan, Tadjikistan och Uzbekistan. Iran, Mongoliet, Indien och Pakistan har observatörstatus.
6. *Défense et Sécurité nationale*, op cit, s.44.
7. ”Carrots and Sticks”, *Boston review*.
8. Se Jacques Sapir, *Le nouveau XXI siècle. Du siècle ”américain” au retour des nations*, Seuil, Paris, 2008.
9. The Washington Consensus är ett begrepp som myntades 1989 av ekonomen John Williamson för att beskriva de liberala åtgärder som IMF påtvingade stater med ekonomiska problem.
10. Se *The Beijing Consensus*, The Foreign Policy Centre, London, 2004.
11. Se Arif Dirlik, *Beijing Consensus: Beijing ”Gonshi”*. *Who recognizes Whom and to What End?*
12. Alan Dupont, ”The Strategic Implications of Climate Change”, *Survival*, The International Institute for Strategic Studies, London, juni-juli 2008.
13. Dessa fastställdes i FNs havsrättskonvention (1982). De tillåter en stat att utöva vissa rättigheter inom ett avstånd på 400 km från dess kust.

Alain Gresh är chefredaktör vid den franska tidskriften *Le Monde Diplomatique*.

Artikeln publiceras i svensk översättning med författarens tillstånd.

Artikeln har tidigare varit publicerad i *Le Monde Diplomatique* (English edition)
www.mondediplo.com